

Knjižnica
Mirana Jarca
Novo mesto

KNJIŽNICA semen

IZPOSODI • VZGOJI • DELI

KNJIŽNICA SEMEN

Knjižnica semen je eden od načinov ohranjanja biotske pestrosti kulturnih rastlin.

Temelji na menjavi semen ter ozaveščanju in povezovanju lokalne skupnosti.

S svojim delovanjem omogoča izmenjavo dobrih praks, predvsem pa prek pridelave rastlin iz izposojenih semen spodbuja ohranjanje tradicije pridelave domačih semen. Knjižnice semen so se začele pojavljati že kmalu po letu 2000, in sicer najprej v ZDA. Veliko jih je prostor našlo prav v splošnih knjižnicah.

Glavno vodilo vseh knjižnic semen je promocija biotske raznovrstnosti, lokalne pridelave hrane, samooskrbe in – kar se največkrat poudarja – vrnitev semen v roke ljudi.

ZAKAJ SPLOŠNE KNJIŽNICE?

Splošne knjižnice ponujajo vedno več inovativnih dejavnosti in s tem pomembno vplivajo na lokalno skupnost, v kateri obstajajo – tudi glede vsebin, ki niso neposredno povezane z njihovim delovanjem, kot npr. prehranjevanje, revščina, zdravje, trajnostni razvoj in dobro počutje.

Z umeščenostjo knjižnic semen v splošne knjižnice želimo knjižničarji izpostaviti izobraževalno funkcijo knjižnic ter posameznika spodbuditi k aktivnemu delovanju v skupnosti in ohranitvi kulturne in naravne dediščine (semena to so), pa tudi k ustvarjanju vezi med člani skupnosti. To se sklada z našo tradicionalno vlogo in proaktivnim pristopom, ki ga sodobne knjižnice poudarjamo. S svojim delovanjem podpiramo Agendo 2030 za trajnostni razvoj, ki je bila sprejeta na vrhu OZN septembra 2015. Izmed sedemnajstih zastavljenih ciljev s Knjižnico semen zasledujemo predvsem cilj številka 15, ki govori o ohranjanju biotske raznovrstnosti in trajnostni rabi tal.

KNJIŽNICA SEMEN V KNJIŽNICI MIRANA JARCA NOVO MESTO

V Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto se s svojo bogato knjižnično zbirko in aktualnimi storitvami odzivamo na dražljaje iz lokalnega okolja. S Knjižnico semen opozarjamo, da se ekološka problematika v najširšem pomenu dotika čisto vsakega pripadnika naše lokalne skupnosti in si pred njo ne smemo zatiskati oči.

Poslanstvo Knjižnice semen je povezovanje lokalne skupnosti, ozaveščanje o lastni pridelavi semen in opozarjanje na pomen samooskrbe, sonaravnega vrtnarjenja in biotske raznovrstnosti.

GLAVNE INFORMACIJE

1 Kje je Knjižnica semen?

V novomeški knjižnici se Knjižnica semen nahaja v preddverju ob glavnem vhodu v knjižnico.

2 Kako deluje?

Knjižnica semen deluje kot vsaka druga knjižnica, le da si v njej ne izposojate knjig, temveč domača semena, iz katerih vzgojite rastline, in nato pridelate nova. Del teh semen nato vrnete v knjižnico.

3 Komu je Knjižnica semen namenjena?

Knjižnica semen je namenjena vsem posameznikom, ki doma pridelujejo svoje vrtnine, se zavedajo pomena zdravih domačih semen ter so pripravljeni za skupno dobro darovati nekaj svojega časa in truda.

4 Ali moram biti član Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, če si želim izposojati semena?

Da. Če želite postati član Knjižnice semen, morate biti član Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto.

5 Kako si izposodim semena?

Za izposojo semen je pripravljena posebna aplikacija, ki omogoča pregled nad kroženjem semen in je namenjena samostojni uporabi. Za pomoč se lahko obrnete na zaposlene knjižnice, ki vam bodo z veseljem pomagali.

Preverite, katera semena so na voljo za izposojo.

Izposodite si lahko največ tri vrečke semen na dan (eno vrečko posamezne vrste semen).

Naenkrat imate lahko izposojenih deset vrečk.

6 Imam semena, ki bi jih rad daroval Knjižnici semen. Kako lahko to storim?

Zelo bomo veseli vsakega daru. Paziti morate le, da semena vzgojite sami in da poznate osnovne podatke o rastlini, saj jih boste morali vnesti v poseben obrazec. Ob prihodu v knjižnico vas bodo čakale naše vrečke za shranjevanje semen ter navodila za postopek vnosa semen v bazo.

7 Kdaj vrnem semena, ki sem si jih izposodil?

Izposojena semena doma posejete na svojih vrtovih. Rastline vzgajate naravno ter semena vzamete iz najboljših plodov. Semena posušite in del teh vrnete v Knjižnico semen.

8 Kaj, če seme ne kali oziroma rastlina ne obrodi?

Tudi to se lahko zgodi. V tem primeru pridete v knjižnico in v sistemu označite, da gojenje rastline ni bilo uspešno, ter navedete razlog.

9 Ali se bodo semena izposojala celo leto?

Knjižnica semen je aktivna celo leto.

Za kalitev semen lahko uporabite že uporabljeno embalažo. Zelo priročna je embalaža za jajca.

Naše babice in dedki so vedno sami pridelovali semena. Vprašajte jih, ali jih še vedno pridelujejo. Stare sorte so neprecenljive.

10 Kako vem, da so semena, ki si jih izposojam, res domača?

Knjižnica semen deluje na zaupanju: vsak član odgovarja za semena, ki jih prinese. Novomeška knjižnica ne prevzema odgovornosti, ki je povezana z vzgojo semen, rastlin, plodov in njihovim uživanjem.

11 Bojim se, da nimam dovolj znanja za pridelavo semen.

Novomeška knjižnica ima v svoji zbirki veliko gradiva, v katerem lahko poiščete osnovne informacije za vzgojo rastlin in pridobivanje semen. Nekaj predlogov najdete tudi med izpostavljenimi knjigami v Knjižnici semen. Redno organiziramo tudi izbraževalne delavnice, predavanja in srečanja na to temo.

KATERA NAJ BODO GLAVNA VODILA UPORABNIKOV KNJIŽNICE SEMEN?

1

Pri vzgoji in izmenjavi semen moramo delovati odgovorno in misliti na kakovost semen, ki jih bomo prinesli v knjižnico.

2

Pri odbiranju rastlin za nadaljnje razmnoževanje izberemo vedno najlepšo in najboljšo rastlino, ki nam zraste na polju, njivi ali vrtu.

3

Upoštevamo značilnosti, ki jih ima rastlina glede opraševanja oziroma medsebojnega križanja, in jo sejemo na primerni oddaljenosti (pazimo na dobre in slabe sosede).

4

Rastline skušamo vzgajati čim bolj naravno (brez umetnih gnojil in drugih fitofarmacevtskih sredstev).

5

Pri pobiranju semen shranimo le zdravo in močno seme, nekakovostno izločimo, odstranimo še primesi in morebitne škodljivce.

6

Posušena semena hranimo pod uravnoteženimi in kontroliranimi pogoji: v suhem, temnem in hladnem prostoru.

7

Upoštevamo dejstvo, da nekatere rastline tvorijo seme šele v drugem letu rasti (npr. korenje).

8

Če nam iz sejane rastline ne uspe pridelati semena, v aplikaciji navedemo razlog. V knjižnico ne prinašamo kupljenih semen.

NA KAJ MORAMO BITI ŠE POZORNI?

Tla

Pred setvijo je dobro vedeti, v kakšni zemlji bomo vzgajali svoje rastline oziroma kakšna je sestava naših tal (ali so peščena, ilovnata, humozna, glinasta; so kisla ali alkalna). Posledično bomo vedeli, koliko hranil je treba rastlinam še dodajati.

Kolobarjenje

Kolobarjenje ali vrstenje vrtnin je še en zelo pomemben proces, s katerim bomo imeli bolj zdrava tla in posledično tudi rastline. Gre za to, da na isti gredici ne gojimo vedno enakih rastlin, ampak jih menjujemo. Nekatere rastline namreč tla bolj siromašijo, druge lahko pripomorejo k boljši rodovitnosti. Nekatere črpajo hranila iz globljih plasti tal, druge iz zgornjih plasti, nekatere porabijo več enega hranila, druge več drugega.

Ob upoštevanju tega lahko na isti površini sejemo rastline, ki se med rastjo dopolnjujejo in med seboj niso konkurenčne. Kolobarjenje bo uspešno, če poznamo sorodstvene vezi med vrtninami ter upoštevamo dobre in slabe sosede (glej str. 12–13).

Gnojenje

Namesto mineralnih gnojil priporočamo raje naravna, organska gnojila: gnoj domačih živali, gnojevka, kompost, zeleno gnojenje z rastlinami, pepel, žaganje itd. Tudi pri organskih gnojilih moramo biti pozorni na količine in ne smemo pretiravati. Vedeti moramo tudi, da vse rastline ne potrebujejo gnojenja v enakih količinah.

Večje količine dušika in kalija potrebujejo kapusnice (cvetača, brokoli, zelje, ohrovt), plodovke (paradižnik, paprika, buče, kumare) potrebujejo predvsem tla z veliko humusa.

Rastline, ki potrebujejo bistveno manj hranil, so razne solate, blitva, korenje, por, zelena in radič.

V četrti skupini so metuljnice – rastline, ki ne potrebujejo dodajanja dušikovih hranil, saj si z bakterijami, ki živijo na njihovih koreninah, priskrbijo dušik iz zraka in ga vežejo v tleh (npr. fižol, grah in bob). Teh rastlin ne gojimo dve leti zaporedoma na isti površini, saj dušik, vezan v tleh, zavira njihovo rast. Jim bodo pa za ta dušik hvaležne druge rastline.

DOBRI SOSEDI – KAJ SADIMO SKUPAJ?

fižol
rdeča pesa
kumare
kapusnice
bučke
blitva
solate

česen
kumare
paradižnik
korenje
solate
rdeča pesa

koruza
kumare
fižol
bučke

redkvica
bučke
solata
fižol
grah
korenje

bučke
solate
čebula
fižol
grah
paradižnik

solata
korenje
grah
fižol
blitva
bučke
čebula
cvetača

kumare
zelje
solate
čebula
fižol
grah

KNJIŽNICA SEMEN V SLOVENIJI IN TUJINI

Leta 2020 je Goriška knjižnica kot prva knjižnica v Sloveniji odprla Knjižnico semen, njen pomen pa so kmalu prepoznale tudi druge splošne knjižnice. V naslednjih letih se je projektu pridružilo več kot petindvajset splošnih knjižnic. Projekt je leta 2025 zaživel tudi v tujini. Skupaj gradimo mrežo knjižnic semen in ozaveščamo o pridelavi domačih semen ter opozarjamo na pomen samooskrbe in naravnega vrtnarjenja.

OBČANSKA ZNANOST IN KNJIŽNICA SEMEN

CITIZENSCIENCE.SI
Mreža občanske znanosti v Sloveniji

Občanska znanost (ang. Citizen Science) predstavlja koncept znanstvenoraziskovalnega dela, pri katerem so na različne načine, z različnih vidikov in v različnih oblikah v raziskave vključeni neprofesionalni raziskovalci (dijaki in študenti, člani različnih društev, predstavniki posameznih družbenih skupin, ljubiteljski raziskovalci in vsi, ki jih ta tema zanima). Občanski raziskovalci lahko delujejo v različnih fazah raziskave, npr. pri načrtovanju raziskave in formulaciji raziskovalnega problema, pri zbiranju in ustvarjanju raziskovalnih podatkov, pri analizi podatkov in interpretaciji rezultatov.

Knjižnica semen je tudi del občanske znanosti, saj temelji na podatkih o rastlinah, ki jih v katalog prispevajo njeni uporabniki. Podatki so dostopni vsem uporabnikom programa in strokovnjakom, ki bi jih želeli uporabiti za potrebe svojih raziskav. Navesti moramo ime rastline in pridelovalca, informacije o lokaciji vrta in oddaljenosti rastline od drugih rastlin, težavnosti pridelave in kalitve semen ter opis rastline in ploda. Dodamo lahko tudi opombe. Program za izposojo se stalno nadgrajuje ter omogoča dodajanje še drugih podatkov, če se izkaže, da je to potrebno.

Knjižnica semen je del projekta ADELE

Projekt Advancing Digital Empowerment of Libraries in Europe (ADELE) se ukvarja z izobraževanjem odraslih v hitro spreminjajočem se digitalnem okolju. Problematiko naslavlja z razvijanjem različnih brezplačnih spletnih orodij, ki organizacijam za izobraževanje odraslih pomagajo oceniti in izboljšati uporabo digitalnih tehnologij v svojih storitvah.

Orodje je nastalo v sodelovanju petih partnerjev v projektu ADELE. To so: Public Libraries 2030 (PL 2030) iz Belgije, Local Government Management Agency (LGMA) z Irske, European Grants International Academy (EGInA) iz Italije, Centralni inštitut za enoten katalog italijanskih knjižnic in bibliografske podatke (ICCU) iz Italije ter Global Libraries – Bulgaria Fundation (GLBF) iz Bolgarije.

V okviru projekta so partnerji zbrali 100 študij primerov digitalnih inovacij v splošnih knjižnicah po vsej Evropi. Samo dvajset primerov dobrih praks je bilo posebej izpostavljenih v posebni brošuri, ki je prevedena v štiri evropske jezike. Ena od teh dobrih praks je tudi Knjižnica semen.

Mednarodni dosežki

ecs

Knjižnica semen je med 288 projekti z različnih strokovnih področij, prijavljenimi za nagrado EU Citizen Science Award 2024, prejela častno omembo (Honorary Mention) kot prvi samostojni projekt splošnih knjižnic. Častno omembo prejme le 27 izbranih projektov.

IFLA Section Environment, Sustainability and Libraries

Knjižnica semen je med 44 projekti splošnih knjižnic s celega sveta zasedla 5. mesto v projektu IFLA Best Green Library Project.

PUBLIC LIBRARIES 2030

Knjižnica semen je bila izbrana med 100 najboljših praks iz Evrope s področja digitalnih storitev za uporabnike v okviru projekta ADELE. Primeri najboljših praks so zbrani v posebni brošuri.

Foto: Alejandro García

SLOVARČEK

Agenda 2030: program ukrepov, ki je bil sprejet v okviru Organizacije združenih narodov z namenom zagotavljanja trajnostnega razvoja na ekonomskem, družbenem in okoljskem področju

biotska raznovrstnost, biodiverziteta: ekosistemska, vrstna in genetska raznolikost organizmov na nekem območju

kisla/alkalna tla: vrednost pH v naši obdelovalni zemlji; od te je odvisna nadaljnja uporaba gnojil in hranil

mineralna gnojila: vsebujejo mineralne komponente in so pridobljena v industrijskem postopku; pridelana so v tovarnah, na nenaraven način

samooskrba: zadostna pridelava in predelava dobrin za lastne potrebe

sonaravno kmetovanje: kmetovanje, ki temelji na pridelovalnih postopkih in uporabi materialov, ki ne škodujejo okolju, varujejo naravne vire ter trajno ohranjajo zemljo in njeno rodovitnost

trajnostno: tako, da čim manj obremenjuje okolje, razpoložljive naravne vire, da bi se ti ohranili čim dlje, za prihodnje generacije

VIRI

Citizenscience.si (b. d.). Kaj je občanska znanost? https://citizenscience.si/obcanska-znanost/kaj-je-obcanska-znanost/

Pušenjak, M. (2007). *Zelenjavni vrt*. Kmečki glas.

Pušenjak, M. (2010). *Moj ekovrt*. Kmečki glas.

Trojar, I. S. (23. 2. 2015). *Dobri in slabi sosedje na vrtu*. Moj pogled. https://mojpogled.com/dobri-slabi-sosedje-na-vrtu/

URNIK

Ponedeljek–petek: 7:00–19:00
Sobota: 8:00–13:00

STIK

knjiznica.semen@kmj.si
Skrbnica: Anja Bohte

Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

splošne knjižnice – zelene, trajnostne

Knjižnica semen

Nosilka projekta je Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica.

Besedila: Saša Vidmar, Rosana Vrh Makarovič, Franka Koren, Ana Kosič
Za Knjižnico Mirana Jarca Novo mesto: Luka Blažič, direktor
Fotografije: Freepik, Wikimedia Commons, Adobe Stock, arhiv Knjižnice semen, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Boštjan Pucelj
Ilustracije: Kristina Hoffmann
Oblikovanje: GAF LAB, Rok Bezeljak, s. p.
Naklada: 500 izvodov

Novo mesto, november 2026, četrta izdaja